

Aleg. 134.

Sprawozdanie

Komisji administracyjnej o wniosku posła Henryka Maxa w sprawie przeniesienia Izby handlowej brodzkiej do Tarnopola.

Wysoki Sejmie!

Po raz trzeci, a ściśle biorąc nawet czwarty, zajmuje obecnie sprawa przeniesienia Izby handlowo-przemysłowej z Brodów do Tarnopola uwagę Wysokiego Sejmu.

Bo już w r. 1878., Komisya administracyjna, mając zdać sprawę o wniosku Wydziału krajowego co do reformy ordynacji wyborczych w Izbach handlowo-przemysłowych, dotknęła była możliwości i stósowności takiego przesiedlenia (Alegat 133. z r. 1878.) Następnie wniósł w r. 1880. poseł Henryk Max rezolucyą do c. k. Rządu, z wezwaniem, żeby je spowodował na drodze ustawodawczej. Wniosek, przekazany Komisji administracyjnej do sprawozdania, znalazł poparcie w sprawozdaniu d. 21. lipca 1880. r. Wysokiej Izbie złożonem (Aleg. 167. z r. 1880.), nie przyszedł jednak z powodu rychłego zamknięcia sesji pod jej obrady. W r. 1881. powtórzył go poseł Henryk Max, a Wysoki Sejm na zasadzie przychylnego wniosku Komisji administracyjnej uchwalił d. 10. października tegoż roku rezolucyą następującej treści:

„Wzywa się c. k. Rząd, ażeby na drodze ustawodawczej spowodował przeniesienie z Brodów do Tarnopola siedziby Izby handlowo-przemysłowej z zatrzymaniem jej dotychczasowego okręgu terytoryalnego“.

Uchwała ta nie odniosła na razie pożądanego skutku, gdyż c. k. Rząd oświadczył na zeszłorocznej sesji, że zdaniem jego nie nadeszła stosowna chwila, by podniesioną w rezolucyi sejmowej sprawę wziąć pod rozwagę. W skutek tej odmownej odpowiedzi wznowił poseł Max w tym roku swą mocyą, a Wysoki Sejm, jak dawniej tak i teraz, uchwałą z d. 4. października r. 1883. przekazał ją Komisji administracyjnej do zbadania i uczynienia stósownego wniosku.

Taż komisya wykazała w sprawozdaniu swoim d. 6. Października r. 1881. (Aleg. 71. z r. 1881) Wysokiej Izbie złożonem cyframi nadzwyczajny wzrost obrotu ekonomicznego w Tarnopolu i jego okolicy, wyprowadzając z tąd niezbędną potrzebę założenia w pośrodku tego ruchu instytucyi, jaką

jest Izba handlowa i przemysłowa dla strzeżenia interesów, do jej zakresu należących. Wielona dotąd pomieniona okolica do okręgu Izby brodzkiej, nie znajduje w niej dostatecznego zastępstwa swoich odrębnych stosunków, bądź to w skutek zbyt wielkiej odległości Brodów, bądź to że to miasto niepomysłnym dlań zbiegiem okoliczności przestało mieć pod względem handlowym dawniejszą przewagę we wschodniej części naszego kraju. Niepodobna zaprzeczyć, że punkt ciężkości ruchu ekonomicznego przeniósł się w najnowszych czasach widocznie do stolicy galicyjskiego Podola t. j. Tarnopola.

Pozwalamy sobie przytoczone w powołanem sprawozdaniu za r. 1879. i 1880. cyfry powtórzyć, uzupełniając je doszłemi odtąd do powszechnej wiadomości cyframi tyżącemi się lat następnych t. j. r. 1881., 1882. a po części i r. 1883.

Według ogłoszonych drukiem wykazów kolei Karola Ludwika na *stacyi tarnopolskiej w r. 1879.*

ładowano . . .	72.208 beczek (ton) t. j.	722.080 cent. metr.
wyładowano . . .	32.333 " " "	323.330 " "
przeło obrót wynosił . . .	104.541 beczek (ton) t. j.	1,145.410 cent. metr.
samo frachtowe doszło do . . .	774.433 zł. w. a.	

W roku 1876

na tej samej stacyi

ładowano . . .	71.703.6 beczek (ton) t. j.	717.036 cent. metr.
wyładowano . . .	38.659.5 " " "	386.595 " "
wynosił całkowity obrót . . .	110.363.1 beczek (ton) t. j.	1.103.631 cent. metr.
frachtowe . . .	742.216 zł. w. a.	

W następnych latach t. j. od r. 1881—1883. ułożyły się powyższe stosunki niemniej pomyslnie, a w szczególności

w r. 1881.

ładowano . . .	69.259.3 ton czyli 692.593 cent. metr.
wyładowano . . .	41.806.4 " " 418.064 " "
przeło wynosił całkowity obrót . . .	111.065.7 ton czyli 1,110.657 cent. metr.
frachtowe . . .	693.931 zł. w. a.

w r. 1882.

ładowano . . .	83.316 ton czyli 833.116 cent. metr.
wyładowano . . .	47.834.3 " " 478.343 " "
ogół obrotu wynosił . . .	131.150.3 ton czyli 1.311.503 cent. metr.
frachtowe . . .	843.864 zł. w. a.

w r. 1883.

ładowano . . .	68.088 ton czyli 680.880 cent. metr.
wyładowano . . .	48.255.7 " " 482.557 " "
ogół obrotu . . .	116.343.7 ton czyli 1,163.437 cent. metr.
frachtowe . . .	622.719 zł. w. a.

Ogół obrotu wzmógł się zatem w ostatnich pięciu latach o 11.802.7 ton czyli 118.027 metrycznych cetnarów, a wynosił w średniej mierze 114.692.7 ton, którą to miarę przekroczyły znacznie dwa ostatnie lata.

O wiele niekorzystniej przedstawiły się te same stosunki na *stacyi brodzkiej*. Tutaj bowiem

<i>w r. 1879.</i>	
ładowano tylko	43.588 ton czyli 435.880 cetn. metr.
wyładowano	11.770 " " 117.700 " "
	55.358 ton czyli 553.580 cetn. metr.
tak że ogół obrotu wynosił	
prawie tylko 53% w stosunku do obrotu na <i>stacyi tarnopolskiej</i> .	
Frachtowe wynosiło	422.019 zł. w. a.

Tamże

<i>w r. 1880.</i>	
ładowano	36.665.6 ton czyli 366.656 cetn. metr.
wyładowano	10.752.1 " " 107.521 " "
	47.427.7 ton czyli 474.277 cetn. metr.
w stosunku do obrotu na <i>stacyi tarnopolskiej</i> trochę wyżej nad 42%	

Frachtowe . . . 370.485 zł. w. a.

W następnych latach t. j. od r. 1881—1883. stosunki nie o wiele się polepszyły; bo

<i>w r. 1881.</i>	
ładowano tylko	29.324.3 ton czyli 293.243 cetn. metr.
wyładowano	8.844.4 " " 88.444 " "
	38.168.7 ton czyli 381.687 cetn. metr.
w stosunku do obrotu na <i>stacyi tarnopolskiej</i> w tymże samym roku tylko 34%	
Frachtowe wynosiło	276.406 zł. w. a.

W r. 1882.

ładowano na tejże <i>stacyi</i>	61.467.1 ton czyli 614.671 cetn. metr.
wyładowano	10.476.3 " " 104.763 " "
	71.943.5 ton czyli 719.435 cetn. metr.
w stosunku do obrotu na <i>stacyi tarnopolskiej</i> w tymże roku 54%	
Frachtowe	541.022 zł. w. a.

Nareszcie

w r. 1883.

ładowano	55.712.8 ton czyli 557.128 cetn. metr.
wyładowano	11.569.5 " " 115.695 " "
	67.282.3 ton czyli 672.823 cetn. metr.
w stosunku do obrotu na <i>stacyi tarnopolskiej</i> w tym roku 66%	

Od r. 1879. powiększył się obrót na *stacyi brodzkiej* wprawdzie o 11.924.3 ton nie wyrównywa jednak obrotowi na *stacyi tarnopolskiej*, bo nawet w najkorzystniejszym dla siebie r. 1883. wynosił tylko 66% a spadł był w r. 1881. nawet do 34% jego objętości.

W ogóle ruch towarowy na *stacyi tarnopolskiej* jest większy, z wyjątkiem Lwowa i Krakowa na którejkolwiek innej *stacyi Karola Ludwika*.

Ten ruch uważać można słusznie za wyraz życia handlowego i przemysłowego, które się w ostatnim głównie czasie rozwinęło i dotąd rozwija w Tarnopolu. Na 25.819 mieszkańców, które to miasto posiada, trudni się 748 osób handlem bądź drobnym bądź hurtownym, a 1451 rzemiosłami

i przemysłem. Porównanie pod tym względem z Brodami stanowczo na jego wypada korzyść. Brody bowiem, razem z wojskiem tam konsystującym, liczą tylko 20.071 mieszkańców, a z tych 339 zajmuje się handlem, 554 rzemiosłami i przemysłem.

Skutkiem nadmienionych tu okoliczności, obok blisko 40 firm kupieckich, już przedtem czynnych, powstały w Tarnopolu od niedawna poważne instytucje pieniężne i handlowe, które znacznymi obracają kapitałami tak w towarach, a szczególnie w zbożu, jakoteż w pieniądzech. Przedewszystkiem przypomnieć tu należy tyle zasłużoną około gospodarstwa krajowego „Spółkę rolniczą“ następnie Filiją „Banku hipotecznego galicyjskiego“ prócz tego miejską „Kasę Oszczędności“ nareszcie Ajencją „Banku austriacko węgierskiego“.

Obrót zbożowy „Spółki rolniczej“

w r. 1878	wynosił	86.135	korcy.
„ 1879	„	104.327	„
„ 1880	„	85.939	„
„ 1881	„	79.896	cetnarów metrycznych.
„ 1882	„	118.247	„

Obrót pieniężny tejże Spółki:

w r. 1878	wynosił	4,131.717	zł. w. a.
„ 1879	„	5,781.668	„
„ 1880	„	6,542.978	„
„ 1881	„	9,700.551	„
„ 1882	„	7,857.162	„

Obrót pieniężny filii „Banku hipotecznego“ przedstawiał w r. 1881. poważną cyfrę 19,557.134 zł. a. w. t. j. więcej o 4,305.650 zł. aniżeli pięć lat przedtem t. j. w r. 1875. a o 3,271.145 zł. w. a. więcej aniżeli dwa lata przedtem t. j. w r. 1880.

Obrót pieniężny miejskiej „Kasy oszczędności“ obliczony w r. 1882. na 7,975.906 zł. w. a. przekraczał cyfrę wykazaną za r. 1878. o 4,650.906 zł. w. a. a tę samą cyfrę z r. 1880. o 1,432.160 zł. w. a.

Ajencya „Banku austriacko-węgierskiego“ obracała w r. 1882. kapitałem 2,375.212 zł. w. a. a wszystkie pomienione cztery instytucje finansowe w r. 1882. łącznie kapitałem 37,765.414 zł. w. a.

Wszakże nie tylko miasto Tarnopol, ale i okolica ma żywy udział w tamecznym ruchu ekonomicznym. Jak już w sprawozdaniu W. Izbie dnia 6 października r. 1881. złożonem nadmieniono, skarbowy okręg tarnopolski z pomiędzy 12 okręgów skarbowych w ogóle, na które kraj jest podzielony, ma największą ilość *gorzelní*, wyrabia najwięcej spirytusu i opłaca od tego wyrobu najwyższą sumę podatku. Za tem idzie produkcya i handel byłą opasowego, ożywiony tutaj więcej aniżeli w którymkolwiek innym okręgu.

Pod względem produkcji *młynarskiej*, ma okolica Tarnopola w okręgu Izby handlowej brodzkiej niewątpliwą przewagę nad innemi. Młyny parowe w Tarnopolu i Grzymałowie, młyny amerykańskie w Bucnowie, Strusowie i Borkach Wielkich, które przeważnie na eksport produkują, tudzież liczne młyny wodne nad Strypt, Seretem, Gniznem i Zbruczem, dowodzą prawdziwości powyższego twierdzenia.

W dawniejszym *obwodzie tarnopolskim* znajduje się:

3.144 kupców i 4.871 przemysłowców, którzy razem opłacają 15.087 zł. w. a. podatku zarobkowego.

W porównaniu z innymi obwodami, które weszły do okręgu Izby handlowej brodzkiej, posiada on prawie 42% ogółu kupców, czyli o 1375 kupców więcej niż dawny obwód złoczowski, w którym położone są Brody, o 1126 więcej niż brzeżański, o 1653 więcej niż czortkowski, a 38.5% ogółu przemysłowców t. j. o 2003 więcej niż złoczowski, o 2782 więcej niż brzeżański, o 2068 więcej

niż czortkowski. Suma podatku zarobkowego, który jedni i drudzy razem opłacają, jest w dawnym obwodzie złoczowskim o 841 zł. w. a. wyższa, za to kupcy i przemysłowcy w dawniejszym obwodzie brzeżańskim płacą o 5290 zł. w. a., a w dawniejszym obwodzie czortkowskim o 4837 zł. w. a. mniej niż kupcy i przemysłowcy obwodu tarnopolskiego.

Taka okolica, z miastem, jakim jest Tarnopol na czele, wymaga silniejszej opieki swych interesów ekonomicznych, aniżeli ich może dostarczyć Izba handlowa w Brodach. Prócz odległości siedziby na ostatecznym krańcu okręgu przyczynia się także jej organizacya do upośledzenia Tarnopola i jego okolicy.

Okrag Izby handlowej brodzkiej obejmuje 16 politycznych powiatów, utworzonych z 4 dawniejszych obwodów: złoczowskiego, brzeżańskiego, tarnopolskiego i czortkowskiego. Ogół wszystkich członków tej Izby wynosi 27 członków, a z tych same Brody wybierają 15, przypada zatem tylko 12 na resztę okręgu. Każdy z pomienionych 4 obwodów dostarcza po 3 reprezentantów. Miasto Brody mając sobie już tym sposobem na mocy ordynacyi wyborczej zapewnioną liczebną przewagę w tej reprezentacyi, zyskuje jeszcze większą przez to, że wyborcy okręgu, przewidując prawdopodobnie bezskuteczność możliwej opozycyi przeciw miejscowej większości Brodów, wybierają z pomiędzy ich mieszkańców swoich także reprezentantów, aby uniknąć niedogodności podróży. Pokrzywdzenie okręgu jest oczywiste, a dotego w szczególności dawniejszemu obwodowi tarnopolskiemu. Przewszystkiem czuje je stolica jego Tarnopol, z ludnością o 5.000 dusz większą niż ją mają Brody i z handlem o wiele silniejszym. W Komisyi administracyjnej zwracano ze stron kompetentnych uwagę na upośledzenie, jakiego to miasto doznaje nieraz przy sposobności do reprezentacyi, na których skład Izby handlowe wpływ wywierają, albo nie dość ścisłego uwzględniania warunków realnego toku spraw przy ustanawianiu cenzorów dla rozmaitych instytucyj finansowych.

Wysoki Sejm uznał słusność powyższych wywodów na zeszłej sesyi, uchwalając wezwanie do c. k. Rządu, ażeby na drodze ustawodawczej spowodował przeniesienie Izby handlowej z Brodów do Tarnopola. Komisya administracyjna, mając sobie ponownie tę samą sprawę przekazaną, nie mogłaby w zasadzie innej uchwały doradzać Wysokiej Izbie, gdyby jej nie wypadło liczyć się z odmowną czyli raczej odraczającą odpowiedzią c. k. Rządu.

Wszelako i pod tym względem zachodzą pewne trudności, C. k. Rząd nie oznajmił powodów swej decyzyi, wyrzekł tylko, że nie nadeszła chwila, by tę sprawę wziąć pod rozwagę. Komisya administracyjna nieprzypuszcza, iżby w sferach decydujących nie uznano nagłej potrzeby utworzenia Izby handlowej dla Podola galicyjskiego w Tarnopolu. Mogła tylko powstać wątpliwość, czy nadeszła już chwila zwinienia Izby handlowej w Brodach, połączona z chęcią wyczekiwania, czyli stosunki ekonomiczne tego miasta i jego okolicy nie odzyskają dawnej w kraju przewagi.

Dla Komisyi administracyjnej ta wątpliwość nie istnieje. Skoroby jednak postanowienie wyczekiwania miało się nadal utrzymywać, nie zgodziłaby się na to, iżby to miało wypaść na szkodę Tarnopola i przyległych powiatów. W takim razie byłoby pożytecznem, przystąpić do utworzenia nowej t. j. czwartej Izby handlowej dla tej części kraju w Tarnopolu, pozostawiając do czasu dotychczasową Izbę w Brodach dla reszty okręgu.

Myśl to nasuwała się Komisyi administracyjnej od r. 1878. każdego razu, gdy sprawa Izby handlowej brodzkiej przychodziła pod obrady. Nie mogła się jednak pozbyć przeświadczenia, że okrag handlowy brodzki byłby wtenczas za szczyplę, iżby usprawiedliwić koszta, jakieby z utworzenia dwóch Izb handlowych na obszarze dotychczasowego okręgu musiały wyniknąć. Trwa też przy niem i teraz, wszakże ze względu na nieodzowne praktyczne potrzeby Tarnopola i jego okolicy proponuje ten sposób wyjścia, gdyby zwinienie Izby handlowej w Brodach z przyczyn jej niewiadomych było niewykonalne, a wskutek tego wykonanie pierwotnej uchwały Wysokiej Izby niemożliwe.

Wysoki Sejm raczy uchwalić :

„Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi, razem z Wielkiem Księstwem Krakowskiem ponawia uchwałę z d. 10. października 1881. r. względem przeniesienia Izby handlowo-przemysłowej z Brodów do Tarnopola, a w razie, gdyby zwinięcie tej Izby w Brodach z jakichkolwiek Reprezentacyi krajowej nieznanymi powodów wydało się niewykonalne, wzywa c. k. Rząd, żeby przystąpił bezzwłocznie do wprowadzenia w życie Izby handlowo-przemysłowej w Galicyi, z siedzibą w Tarnopolu“.

Lwów d. 6. września 1884.

Przewodniczący :

G r o c h o l s k i.

Sprawozdawca :

Euzebiusz Czerkawski.